

Линник О. В. - доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Університету Державної фіскальної служби України, кандидат юридичних наук;

Линник В. Я. - суддя Ірпінського міського суду Київської області

АНТИКОРУПЦІЙНІ СУДИ: НЕОБХІДНІСТЬ ЧИ ЗАБАГАНКА?

Після прийняття 2 червня 2016 року Закону України «Про судоустрій та статус суддів» дедалі більше питань викликає його ст. 31, яка передбачає створення Вищого антикорупційного суду України [1].

Ініціатори такого нововведення наголошують на успішній міжнародний досвід функціонування таких органів. Проте відомо, що антикорупційні суди частіше створюються в країнах, що розвиваються, - в Індії, Індонезії, Малайзії, на Філіппінах, в Уганді. Що ж стосується європейських країн, то єдиною державою, яка створила національний спеціалізований антикорупційний суд, є Словаччина. Водночас, крім корупційних, цей суд слухає й інші справи, наприклад, злочини проти життя громадян [2].

Позитивний досвід розгляду антикорупційних питань у судовій інстанції має Хорватія, де у 2008 році було створено спеціальні судові департаменти в чотирьох окружних судах (Осієк, Рієка, Спліт та Загреб). Ці суди мають юрисдикцію розглядати виключно корупційні злочини, вчинені посадовцями середньої та вищої ланок державного управління, а також справи, пов'язані з організованою злочинністю. справи щодо

злочинів, які розслідують звичайні прокурори, розглядають у звичайних регіональних судах. У 2012 році Болгарія, відповідно, створила спеціалізований суд та прокуратуру з питань організованої злочинності. Цей суд має справу зі злочинами, учиненими організованими злочинними угрупованнями, зокрема пов'язаними з корупцією. Однак окремого антикорупційного суду в країні немає.

Зазначений досвід європейських країн вказує на необхідність створення судового органу, в який передавалися б справи щодо порушення антикорупційного законодавства, проте, як ми бачимо, в Україні й досі не прийнято ні зміни до Конституції, ні спеціальний закон, який буде регулювати діяльність Вищого антикорупційного суду України та антикорупційне судочинство загалом.

В. Палипенко вказує, що на сьогодні можна виділити три основні антикорупційні моделі:

1) загальна модель - держава переслідує корупційні справи у звичайному судовому порядку, без створення спеціальних органів чи процесуальних норм. Ця модель сьогодні переважає;

2) спеціалізовані суди - розгляд корупційних справ держава доручає конкретному суду або його підрозділу. справи передають до суду звичайна або спеціальна прокуратури;

3) спеціалізовані прокуратури - держава покладає на окремого прокурора або підрозділ звичайної прокуратури виключну відповідальність за судові переслідування корупційних злочинів. Спеціальні антикорупційні прокуратури, як правило, вважаються антикорупційними органами правоохоронного типу. Основна відмінність між спеціальною прокуратурою та іншими антикорупційними органами полягає в тому, що спеціальні прокурори в обов'язковому порядку здійснюють слідчі дії та обвинувачення. Натомість чимало антикорупційних органів позбавлені таких функцій і обмежуються дослідженнями або розслідуваннями корупційних діянь [2].

За задумом експертів, антикорупційні суди в Україні розглядатимуть виключно справи, що належать до підслідності Національного антикорупційного бюро України. Такі незалежні антикорупційні суди мають створюватися на принципово нових засадах, працюватимуть автономно від всієї судової гілки та діятимуть незалежно. Зокрема, пропонується створити дві інстанції - Вищий антикорупційний суд та антикорупційну судову палату при Верховному Суді України, яка виконуватиме функцію апеляції. Антикорупційні судді погоджуватимуть слідчі дії детективів та розглядатимуть фактично лише справи Національного антикорупційного бюро України. Експерти запропонували зміни до законодавства про судоустрій, якими визначається нова, конкурсна процедура добору суддів до антикорупційних судів, що дасть змогу брати участь у конкурсі адвокатам та правникам, які раніше не працювали в цій системі. У разі ухвалення таких змін, будь-який громадянин України, який має вищу юридичну освіту і сім років роботи у галузі права, мешкає в Україні не менш як десять років та знає українську, може позмагатися за роботу антикорупційного судді [3].

Громадські експерти також прописали норми, якими гарантується висока заробітна плата антикорупційним суддям, гарантії особистої безпеки та повна фінансова й адміністративна автономність від інших органів влади, у тому числі - інших судів.

Крім того, експерти звертають увагу на досвід роботи Міжнародної комісії проти безкарності в Гватемалі (International Commission Against Impunity in Guatemala, CICIG). Цій установі, створеній спільними зусиллями урядом країни і ООН, було надано унікальні повноваження, а уряд фактично відмовився від частини суверенних повноважень заради надання CICIG реальних повноважень для ефективної боротьби з корупцією. Так, CICIG від початку своєї роботи з 2006 року здійснила розслідування понад 200 справ про корупцію у вищих ешелонах влади, пред'явивши звинувачення проти 160 діючих та колишніх державних посадовців.

Як зазначає Джош Коген, колишній співробітник Агентства США з міжнародного розвитку USAID, відповідний антикорупційний судовий орган має запрацювати з мандатом мінімум на п'ять років, який має поновлюватись автоматично, за винятком припинення повноважень, які, до речі, мають бути аналогічними прокурорським, спеціальним законом. Крім того, США і західні донори повинні заздалегідь профінансувати ці перші п'ять років діяльності. Водночас український аналог CICIG повинен мати можливість самостійно порушувати кримінальні справи на додаток до мандату на їх розслідування. До того ж, відповідний орган має бути виведено за межі української судової системи, оскільки українські судді повністю корумповані, а отже для того, щоб забезпечити найвищі стандарти правосуддя потрібно буде розділити «китайською стіною» суддів та інших працівників структури [4].

Отже, можна зробити висновок, що реалії українського законодавства та життя не потребують створення нового вищого спеціалізованого суду. Звісно, боротьба з корупцією - важлива та першочергова справа, однак відсутність окремого закону для антикорупційного судочинства, порушення права на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення, незначна кількість справ Національного антикорупційного бюро України не виправдовує створення окремої судової установи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Судоустрій та статус суддів [Електронний ресурс] : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-19. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/paran208#n208>. - Назва з екрана.
2. Пилипенко В. Радив би керівнику НАБУ утриматись від «допомоги» у формуванні суддівських кадрів [Електронний ресурс] / В. Пилипенко. - Режим доступу: <http://resonance.in.ua/volodimir-pilipenko-radiv-bi-kerivniku-nabu-utrimatis-vid-dopomogi-u-formuvanni-suddivskih-kadriv/>. - Назва з екрана.

3. В Україні збираються створювати антикорупційний суд [Електронний ресурс] // Судова влада України : [сайт]. - Режим доступу: <http://adm.mk.court.gov.ua/sud1470/274145/>. - Назва з екрана.

4. В США пропонують Україні боротися з корупцією по прикладу Гватемали: створити спеціальний міжнародний трибунал [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://censor.net.ua/news/372145/v_ssha_predlagayut_ukraine_borotsya_s_korrupsieyi_po_primeru_gvatemaly_sozdat_spetsialnyyi_mejdunarodnyyi. - Загл. с екрана.